

The role of Uzbek folk tales in child education

Nasiba CHORIYEVA¹

Termez State Pedagogical Institute

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2022

Received in revised form

15 January 2023

Accepted 25 February 2023

Available online

15 March 2023

Keywords:

Patriotism,
formation of the need for
education in preschool
children,
desire to learn,
development of thinking.

ABSTRACT

Today, one of the most important tasks of preschool education organizations are to educate preschool children with the rich national, cultural and historical heritage and spiritual and moral values of the people.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss2/S-pp52-55>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

O'zbek xalq ertaklarining bola tarbiyasidagi o'rni

Kalit so'zlar:

vatanparvarlik,
maktabgacha yoshdagi
bolalarda bilim olish extiyoji,
o'qishga intilish
moyilliklarini shakllantirish,
tafakkurni rivojlantirish.

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarni xalqning boy, milliy, madaniy-tarixiy merosi va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash, maktabgacha ta'lim muassasalari oldiga qo'yilgan dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Роль узбекских народных сказок в воспитании детей

Ключевые слова:

Патриотизм,
потребность в получении
знаний у дошкольников,
формирование
склонностей к обучению,
развитие мышления.

АННОТАЦИЯ

На сегодняшний день, воспитание детей дошкольного возраста в свете богатого национального, культурно-исторического наследия и духовно-нравственных аспектов является одной из актуальных задач, стоящих перед дошкольными образовательными учреждениями.

¹ 2nd year master's degree in pre-school education, Termez State Pedagogical Institute.

KIRISH

Hozirda ta'lim-tarbiya tizimida asl milliy qadriyatlarga tayanish tobora qaror topib bormoqda va ko'ngil tarbiyasiga, ya'ni inson ma'naviyatini shakllantirishga birlamchi vazifa sifatida yondashish ustuvor bo'lib bormoqda. Binobarin, yosh avlodni yoshligidan ma'naviyatli qilib tarbiyalashga e'tibor berib borilsa, u o'zining katta samarasini beradi. Bolalarimizda kitobga mehr, ishtiyoq uyg'otish uchun, avvalo, o'zimiz unga to'g'ri munosabatda bo'lishimiz lozim. Adabiyotga mehr qo'yishning o'zida bir hikmat bor.

Bolalar ohangrabodek olam misoli juda tez o'sish, rivojlanish va o'zgarishlar ichida yashaydilar. Bu farzand tarbiyasida aynan shu palla qanchalik ahamiyatli ekanining yana bir isbotidir. Bugungi kun psixologlari bolalarni tarbiyalashning usullaridan biri sifatida ertak terapiyani juda ko'p ta'kidlab o'tishmoqda. Bizga ma'lumki, ta'lim bosqichining ilk bosqichi, bu maktabgacha bo'lgan ta'lim hisoblanib, ushbu davrda bolalarning dunyoqarashi va axloq-odobining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Bu davrda ular fiziologik, psixologik, jismoniy, ruhiy, ma'naviy-axloqiy, aqliy jihatdan rivojlanadi va shu bilan birgalikda insonlarga mehr-oqibatli bo'lish, kattalarga hurmatda, kichiklarga izzatda bo'lishni, shuningdek, bir qator insoniy fazilatlarni tarbiyalashga asos yaratiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Maktabgacha ta'limda bolalarga ta'lim-tarbiya berishda ertaklarning o'rni beqiyos hisoblanadi. Ertaklar orqali bolalarga odob-axloq haqidagi bilimlarni yetkazib berish osonroq kechadi. Ertaklar hamma yoshdagi bolalarga birdek yoqadi va birdek ta'sir etadi. Ertaklarning ta'lim va tarbiyadagi ahamiyati shundaki, bola ushbu ertaklar talqinidagi qahramonlarning salbiy va ijobiy tomonlarini eshitish va ko'rish yordamida o'zlaridagi xulq-atvorning qanchalik to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligini anglashi va o'z xulqidagi salbiy tomonlarini o'zgartirishi mumkin. Shu bilan bir qatorda, ertak bilan tanishish natijasida har bir ertak qahramonlarining xatti-harakatini ongli ravishda axloq normalari va qoidalari doirasida bajarishga urinadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi har bir tarbiyachidan bolalarning axloqiy tarbiyalarini kengaytirib borish, xulq-atvorining axloqiy sabablarini aniqlab borish uchun, o'ta e'tiborli bo'lishni va ziyraklikni talab etadi.

Bolalar taraqqiyotidagi bolalar ertaklari rollari ko'p qirrali. Ertak bolalarning tarbiyasida ajralmas element hisoblanadi. U hayotdagi bolalarni tushunadigan tilda o'rgatadi, yaxshilik va yomonlik haqida gapiradi. Bolalar, yangi va kattalar nutqidan ko'ra, hikoyani yanada osonroq tushunadilar. Shuning uchun, agar kattalar bolaga biror narsani tushuntirishga yordam berishsa, uni qo'llab-quvvatlang. Hikoyalarni o'qib, so'zlab berish orqali, biz bolaning ichki dunyosini rivojlantiramiz. Ertak xulq-atvori va aloqa asoslarini shakllantirishga yordam beradi.

Ertaklarni o'qish uchun bolaning xotirjam va yaxshi kayfiyatda bo'lgan "o'ng" vaqtini tanlash muhimdir. Ertakni qiziqarli o'qish kerak, bu ko'proq foyda va ijobiy his-tuyg'ularni keltirib chiqaradi. Katta yoshlarda yaxshi va yomonni bilish shakli tasavvurga ega emas. Bolalar bu shaklda ma'lumotni idrok qila olmaydi, ular tasvirga, o'yinga muhtojdir.

Bolalarni tarbiyalashda ertaklarining o'rni e'tiborsiz qoldirilmaydi. Bola tasvirlarni taqdim etib, qahramonlarning ichki dunyosini tushunishni o'rganadi, ular bilan do'stlashadi va yaxshilik kuchiga ishonadi. Bolalar ertaklarining roli nafaqat yoqimli dam olish bilan chegaralanib qolmaydi. Masalan, bolaning tashvishlarini yo'qotishning bir usuli hisoblanadi. Ertaklardan foydalanib, paydo bo'lgan shaxsning salbiy tomonlarini yengib o'tishga yordam beradi.

Farzandingizning tabiatiga qarab, bir qator fikrlarni hisobga olishingiz lozim bo'ladi. Xalq ertaklarida ko'p asrlik aql-idrok mavjud. Ko'pincha afsonalar dahshatli realizmda ayblanadi. Bolada kattalar majoziy ko'rinishda ko'rgan shafqatsizliklarni sezadi. Agar bola bir necha marta televizorda zo'ravonlik sahnalarini ko'rgan bo'lsa, u mo'jizaviy tarzda ertaklarni his qila olmaydi. Bolaga yomonlikka barham berilishinitushuntirish kerak. Ertaklarda har doim yaxshilik g'olib bo'lishini anglab yetish juda muhimdir. Keyin unga hayotning qiyinchiliklarini yengish osonroq bo'ladi. Sizning ertakka bo'lgan munosabatingiz ham muhimdir.

Bolani tarbiyalashda ertak olamini to'liq ishlatish kerak. Bir ertak orqali bolaning "yaxshi" va "yomon" nima ekanligini tushunishi osonroqdir. Bola o'zini o'zi ijobiy ertak qahramon sifatida taqdim etadi. Ertak bolaning to'liq rivojlanishi uchun eng qulay vositalardan biridir. Agar siz bolalarning yosh xususiyatlari bilan bog'liq ertaklarni to'g'ri tanlasangiz, bolaning hissiy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan bo'lasiz.

Agar bolaning sevmaydigan va sevimli qahramonlariga e'tibor qaratadigan bo'lsangiz, bolaning mumkin bo'lgan psixologik muammolarini o'z vaqtida aniqlashingiz va to'g'ilashingiz mumkin. Bolaning fantaziyasi ham ijobiy, ham rivojlanishning salbiy tomoniga yo'naltirilishi mumkin. Oddiy hodisalarga ega bo'lgan ertaklardan boshlash yaxshidir. Ertak ertagi bilan mashg'ulot o'z-o'ziga ishonch va o'z-o'zini ishontirishga yordam berishi kerak.

Xalq ertaklari o'z navbatida uch turga bo'linadi.

1. Hayvonlar haqida.

Aynan ana shunday ertaklar bolalarga yaxshi ta'sir qiladi. Bolalar uchun hayvonlar shunchaki ertak qahramonlari emas, balki o'z aqli, fazilati va kamchiligiga ega bo'lgan mavjudotlardir.

2. Kundalik hayot haqida.

Bunday ertaklar oilaviy hayot haqida hikoya qiladi hamda kelishmovchiliklarning yechimini topish yo'llarini ko'rsatadi. Bosh qahramon barcha qobiliyatini ishga solib, maqsadiga yetadi. Kundalik hayot haqidagi ertaklar bolada qat'iylik, maqsad sari intilish va jasurlik kabi xususiyatlarni shakllantiradi.

3. Qo'rqinchli ertaklar

Bunday ertaklar bolalarda kattalar hayotiga nisbatan o'ziga xos immunitet yaratadi. Tabiiyki, bunday ertaklar me'yorida bo'lishi hamda ularni ayniqsa, bolangiz hissiyotga qattiq beriluvchan bo'lsa uyqu oldidan o'qimaslik kerak. Ammo umuman ta'qiqlash kerak emas.

Mualliflik ertaklari

Ertaklarning bu turi ham bolaning rivojlanishi uchun juda muhim, chunki bunday ertaklar qahramonlarining turliligi hamda kutilmagan voqealarga boyligi bilan ajralib turadi.

Mualliflik ertaklarini ham shartli ravishda bir necha turga bo'lish mumkin.

1. Sehrli

Yozuvchilar tomonidan yozilgan sehr va mo'jizalarga boy bo'lgan ertaklar xalq ertaklaridan ta'sirchanligi va qahramonlarning konkretligi bilan, syujetining ravshanligi va puxtaligi bilan ajralib turadi. Aka-uka Grimm, Sh. Perro, G.H. Anderson kabi yozuvchilarning ertaklari bunga misol bo'la oladi.

2. Ta'lim-tarbiyaviy

Bunday ertaklar asosan pedagoglar tomonidan yozilgan bo'lib, bolalarga darslar va nasihatlar ta'sir o'tkazish hamda ularga bilim berishga qaratilgan. Bunday yo'l bilan kichkintoylar harf va raqamlarni osonroq va tezroq o'rganadilar.

3. Psixokorreksiya

Psixologlar tomonidan tanlangan va yozilgan ertaklar yordamida farzandingizning fe'l-atvorini ijobiy tomonga o'zgartirishingiz mumkin. Psixologiya sohasida hatto ertakli terapiya yo'nalishi bor. Ruhshunos mutaxassislar bunday ertaklar yordamida boladagi qo'rquv, alamlarni ketkazadilar, oila a'zolari hamda do'stlari bilan munosabatlarni yaxshilashga yordam beradi. Shubhasiz, ertaklar bolaning psixologik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi, biroq ertaklarni faqatgina tarbiyaviy ahamiyatining ketidan quvish kerak emas. Ertaklarni o'qish va tinglash – bu avvalambor bolalarga zavq bag'ishlovchi maroqli mashg'ulot bo'lishi zarur.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, bola xatti-harakatidagi emotsional buzilishlarni, albatta o'yinlar, o'yinchoqlar, bolaning tasviriy faoliyati, musiqa, teatr va umuman aytganda, san'at yordamida ham to'g'rilasa bo'ladi. Lekin bolalar uchun eng tushunarli va sevimli usul bu – ertakdir. To'g'ri tanlangan ertak yordamida boladagi ko'plab muammolar – qo'rquv, injiqlik kabilarni yo'qotish unda qat'iyat va irodani shakllantiradi. Ertaklarni faqatgina psixologik terapiyadagina qo'llamay, balki oila davrasida muntazam qo'llash bolalik davridagi eng iliq hislarni bola xotirasida muhrlashga imkon beradi. Ertaklar bolaning muammolaridan kelib chiqqan holda tuzilishi, ertak terapiyasini o'tkazish mobaynida bolaning har bir xatti-harakatiga ahamiyat berib borilishi lozim. Bolaning individual xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ertakni qabul qilish darajasini muntazam kuzatib borish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning “2017–2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori. T.: 2016-y. 29-dekabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O'zbekiston”, 2017-y.
3. Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablari. Toshkent – 2017-yil.
4. Nishonova Z.T., Alimova G.K. Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi TDPU 2017.
5. Zebiniso Ahmedova “Ertak terapiya” Toshkent- 2019.
6. Z.T. Nishanova, G.F.L. Alimova, A.G'. Turg'unboyeva, M.X. Asranboyeva “Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi” Toshkent – 2017-y.
7. Rasulxo'jaeva M.A. Bolalarni hayvonot olami bilan tanishtirish orqali axloqiy sifatlarini shakllantirish texnologiyasi. Uslubiy qo'llanma – T.: “Ilm-Ziyo Zakovat” 2020.
8. G. Tulenova, X. Xo'jayev P. Xo'jayeva. “Jismoniy tarnazariyasi va metodikasi”. T.: Ilm ziyo. 2012.
9. Xasanboyeva O.U. va boshq – Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – O'quv qo'llanma – T.: Ilm ziyo. 2012.
10. Xasanboeva O. va boshq – Oila pedagogikasi. O'quv qo'llanma – T.: “Aloqachi”, 2007-y.